

“Torstein Bae nå spiller sitt adverbial én frem”

– en analyse av karakteristiske trekk i talespråket til NRKs sjakkeksperter og -kommentator

Elin Gunleifsen

Institutt for nordisk og mediefag, Universitetet i Agder

Artikkelen presenterer en analyse av karakteristiske trekk i talespråket til NRKs sjakkeksperter og -kommentator Torstein Bae. Materialet er offentlig tilgjengelig på NRKTV, og de aktuelle eksemplene er trukket fra alle de 15 partiene i hurtig-sjakk-VM 2019. De karakteristiske trekkene er kategorisert i fire variabler: plassering av adverbial på a i midtfeltet, plassering av adverbial før finitt verbal (brudd på V2-regelen), forklarende innskutte ledd (ofte i ekstraposisjon) og refleksive possessive determinativer. Eksemplene drøftes opp mot prinsipper som leddrekkefølgen i norsk bestemmes av; informasjonsstruktur, syntaktisk funksjon og vektprinsippet. Videre drøftes bruk av vektprinsippet opp mot relevans-teorien til Sperber og Wilson (1986/1995) som kan plasseres innen nyere kognitiv pragmatikk.

Nøkkelord: Torstein Bae, sjakk, informasjonsstruktur, syntaktisk funksjon, vektprinsippet, kognitiv pragmatikk, relevans-teori

1. Innledning

I sin begrunnelse for tildelingen av Riksmålsforbundets mediepris til Torstein Bae for 2020 sier jurileder Camilla Eikeland at “Med eit levande og entusiastisk språk har Torstein Bae kommentert direkte-sende sjakkparti i time etter time, utan nokon gong å la seg vippe av pinnen. Formidlingsevna hans er utvilsamt

ei viktig årsak til begeistringa for sjakk som har breitt seg over heile landet”.¹ Twittermeldinger og andre innsendte bidrag til sendingene vitner også om stor entusiasme for sjakken, for spillet til vår verdensener, Magnus Carlsen, og for kommenteringen. Interessen for sjakk har trolig økt takket være den påvirkningsfunksjonen Torstein Bae har som NRKs sjakkekspert og -kommentator.

I en årrekke har jeg som språkforsker fulgt med på språkbruken til kommentatoren der han har tatt oss gjennom ulike sjakksendinger på NRK; langsjakk, hurtigsjakk og lynsjakk. Jeg har undersøkt hvilke lingvistiske ferdigheter eller trekk som gjør kommenteringen så god, og i denne artikkelen presenteres en analyse av utvalgte karakteristiske trekk ved talespråket til Torstein Bae. Talespråket som brukes i kommenteringen, er østnorsk. Grenseoppgangene mellom skrift og tale er ikke alltid like tydelige, og noen registre innen talespråk, slik som kommenteringen som undersøkes i denne artikkelen, kan ha skriftspråklige preg (jf. Nygård, 2016, s. 5). Stilistisk er det et forholdsvis formelt språk som benyttes i kommenteringen. De syntaktiske trekkene i talespråket til informanten blir dermed sett opp mot regler som gjelder for norsk skriftspråk.

De karakteristiske trekkene som artikkelen tar for seg, er: plassering av adverbial på a i midtfeltet, plassering av adverbial før finitt verbal (brudd på V2-regelen), forklarende innskutte ledd (ofte i ekstraposisjon) og bruk av refleksive possessive determinativer. Realiseringen av disse variablene viser et karakteristisk mønster og de vil bli analysert med utgangspunkt i de tre faktorene som en regner med at påvirker leddrekkefølgen i norsk, nemlig: 1) informasjonsstruktur, 2) syntaktisk funksjon og 3) vektprinsippet (jf. Faarlund, Lie, Vannebo, 1997, s. 855). Videre blir vektprinsippet som er sentralt i realiseringen av eksempelsetningene, sett opp mot forhold innen relevansteorien til Sperber og Wilson (1986/1995).

2. Materiale og metode

Materialet som artikkelen bygger på, er hentet fra NRKTV hvor de aktuelle sjakksendingene er tilgjengelige for allmennheten. Verdensmesterskapet i både hurtigsjakk og lynsjakk ble i 2019 avholdt i Moskva. NRKs programleder var Ole Rolfsrud. Spillerne konkurrerte først tre dager i hurtigsjakk, med 5 partier hver dag, totalt 15 partier (mot 13 partier fra 2021) før de konkurrerte to dager

1. Riksmålsforbundet (19.06.2020), hentet 29.9.2021 fra <https://www.riksmålsforbundet.no/riksmålspriser-og-ny-sprakgledepris/>

i lynsjakk, 21 partier. Artikkelen bygger på materiale hentet fra alle de 15 partiene med hurtigsjakk som ble spilt 26.–28.12.2019. I hurtigsjakk får spillerne pr. parti 15 minutter og 10 sekunder i tillegg per trekk. Lengden på partiene avhenger dermed av hvor mange trekk partiet totalt bestod av, men vil ofte ligge rundt 40 minutter.² Den totale spilletiden på alle partiene, og dermed også den tiden som kommenteres i materialet, er om lag 8 ½ time.

Sendingene er lange og mange mennesker snakker i studio mellom partiene, men det er kun språkbruken til kommentator Torstein Bae som analyseres i artikkelen. Videre er eksemplene hentet fra den direkte og monologiske kommenteringen av selve partiene som Magnus Carlsen spiller. Det som blir sagt under intervjuer med spillerne, spørsmål som blir stilt til kommentatoren og til forskjellige ansatte og gjester i studio, er ikke tatt med som materiale, da det faller utenfor emnet for denne artikkelen. I sendingene kommenteres i noen grad også andre norske sjakkspillere som Aryan Tari og Johan Sebastian Christiansen og deres partier, men denne artikkelen viser bare eksempler på språkbruken slik den kommer til uttrykk i direkte kommentering av Magnus Carlsens partier. Dette er oftest uttrykk for spontan tale, som er en direkte kommunikasjon med seerne. Av og til er det, selv i hurtigsjakk, litt tid mellom trekkene, slik at kommentatoren kan vurdere hva som kan komme til å bli det neste trekket. I slike situasjoner blir nødvendigvis språkbruken mer hypotetisk og verbbruken annerledes. Dette gjelder også oppsummeringene hvor vi finner indirekte tale og andre og mer sammensatte verbformer. Dette er også interessant, men faller utenfor emnet for denne artikkelen.

Den metodiske tilnærmingen innebærer gjentatte gjennomlyttinger av de 15 sjakkpartiene. Aktuelle uttrykk har blitt transkribert og deretter systematisert i grammatiske underkategorier, før de her analyseres. Totalt er 104 ytringer medregnet i materialet for denne artikkelen, men det betyr ikke at man ikke ved tilsvarende gjennomlyttinger kan finne flere og andre interessante konstruksjoner å analysere. Det betyr bare at grensen for antall og typer av eksempler ble satt her. Siden alle eksemplene er hentet fra verdensmesterskapet i hurtigsjakk 2019, gjentas ikke årstallet videre, og det markeres heller ikke gjennomgående i artikkelen. Når det vises til eksempler videre i teksten, er følgende oppsett og forkortelser valgt: VM: verdensmesterskap, h: hurtigsjakk, p: parti.

2. Parti 1–5 spilles 26.12.2019 på disse tidspunktene i sendingene; 25–51 minutter, 1:56–2:33, 3:31–4:19, 4:48–5:22 og 6:10–6:47. Parti 6–10 spilles 27.12.2019 og finner sted på disse tidspunktene: ca. 20 minutter – 1:04, 1:53–2:34, 3:19–3:52, 4:40–5:21 og 6:05–6:27 i sendingen. Parti 11–15 spilles 28.12.2019 og finnes på disse tidspunktene 18 minutter – 55, 1:47–2:35, 3:07–3:34, 4:31–4:52 og 6:04–6:12.

Tall som er markert etter VMhp, er nummeret på partiet som eksempelet er hentet fra, jf. lista under. MC er Magnus Carlsen. I parentes etter motstanderens navn er resultatet av sjakkpartiet ført opp. I resultatpresentasjonen vil også nøyaktig tidspunkt for de konkrete eksemplene være ført opp, slik:

(VMhp12:2,33) Levon Aronian **nå** truer å spille dronningen ned og sier sjakk matt.

Dette betyr at eksempelet er å finne i parti 12 av hurtigsjakk-VM og to timer og 33 minutter ut i sendingen. Parti 1–5 spilles den første dagen, parti 6–10 den andre dagen og parti 11–15 den siste dagen. For hver sending starter tida nødvendigvis forfra, og om man vil finne fram til eksempelet, må man se nøye på hele oppføringen. (Detaljer om tid for de ulike partiene finnes ellers i note 2.) På denne måten skal det være mulig for interesserte å høre sendingene og finne eksemplene det refereres til i artikkelen. Slik skal innhenting av materialet være utført på en etterprøvbar måte. I lista under er Magnus Carlsens partier og motstander ført opp. Alle disse partiene er kommentert av Torstein Bae, og de utgjør materialet i artikkelen.

- VMhp1: MC hvit mot Azamat Utegaliyev fra Kasakhstan (seier til MC)
- VMhp2: MC svart mot Hrant Melkumyan fra Armenia (remis)
- VMhp3: MC hvit mot Boris Savtsjenko fra Russland (seier til MC)
- VMhp4: MC svart mot Rauf Mamedov fra Aserbajdsjan (remis)
- VMhp5: MC hvit mot Aleksandr Sjimanov fra Russland (seier til MC)
- VMhp6: MC hvit mot Wang Hao fra Kina (remis)
- VMhp7: MC svart mot Aleksandr Rakhmanov fra Russland (remis)
- VMhp8: MC hvit mot Viktor Laznicka fra Tsjekkia (seier til MC)
- VMhp9: MC svart mot Aleksandr Zubov fra Ukraina (seier til MC)
- VMhp10: MC hvit mot Le Quang Liem fra Vietnam (seier til MC)
- VMhp11: MC svart mot Maxime Vachier-Lagrave fra Frankrike (remis)
- VMhp12: MC svart mot Levon Aronian fra Armenia (seier til MC)
- VMhp13: MC hvit mot Sjahhrijar Mamedjarov fra Aserbajdsjan (seier til MC)
- VMhp14: MC hvit mot Leinier Perez Dominguez fra USA (remis)
- VMhp15: MC svart mot Hikaru Nakamura fra USA (remis)

Prosjektet er meldt inn til Norsk Senter for Forskningsdata (NSD³), som vurderer emnet til å være i allmennhetens interesse og dataene er offentlig tilgjeng-

3. Nå kalt *Sikt* – kunnskapssektorens tjenesteleverandør.

gelige. Informanten Torstein Bae er informert skriftlig og har samtykket til at artikkelen skrives og publiseres, og han har lest gjennom artikkelen før trykking. Når utvalget i denne artikkelen begrenser seg til én eneste språkbruker, er det fordi nettopp denne kommentatoren har utmerket seg gjennom tydelig og klar språkbruk som har blitt lagt merke til og kommentert i media, jf. innledningen. Det har blitt trukket frem at kommentatoren ikke smykker seg med faguttrykk og gjør innholdet forståelig for folk flest, at han snakker uanstrengt også i høyt taletempo og når spenningen er på topp. Dette betyr ikke at det ikke finnes andre språklig gode kommentatorer innen andre sportsgreiner som det kunne vært aktuelt å undersøke, men det handler heller om å undersøke språkbruken til en person som evner å formidle kunnskap om en sport (sjakk), som mange ikke forstår, men som de likevel følger med på, antageligvis fordi det formidles på en interessant måte. Kommentatoren er selv sjakkspiller på høyt nivå, han er advokat, og NRKs sjakkekskert.

3. Tidligere forskning

I motsetning til den direkte talen som vi finner i kommenteringen i NRKs sjakk-sendinger, står den skriftlige språkbruken i avisenes sjakkspalter. Professor i russisk grammatikk, sjakkspiller og sjakkspaltist Atle Grønn har sett på hvordan verbbruken i slike avisspalter skifter etter hvorvidt kommenteringen gjelder faktisk spilte trekk eller kontrafaktiske trekk. Han har observert en bruk av presens som han undersøker: “en enkel presensform av typen “hvit vinner etter rocade” har en kontrafaktisk betydning og erstatter forventede former som ‘hvit ville ha vunnet etter rocade’” (Grønn, 2020, s. 159). Forfatteren finner altså en uvanlig bruk av presens som ikke er forenelig med historisk presens eller annen bruk av presens i fortid, men han sier at

anaforisk fortid er aktuelt når trekknummeret for det alternative trekket er det samme som det faktiske trekket (25.b6 og 25.f3!), mens kontrafaktisk presens brukes når trekknummeret skifter direkte fra det faktiske trekket til framtidige ikkerealiserede muligheter (28...e4 og 29.Lxe4 Lh3). (Grønn, 2020, s. 165.)

Videre kommenterer forfatteren at de omtalte tempusformene fra skriftlige sjakkspalter ikke nødvendigvis er noe en hører på direktesendte sjakksendinger (ibid.), og han har gått gjennom NRKs arkivsendinger fra lynsjakk-VM 2019 på jakt etter bruk av kontrafaktisk presens i kommenteringen, og her er det også Torstein Bae som er kommentator. Det forfatteren ser, er at språkbruken i de

direktekommenterte partiene skiller seg fra den språkbruken vi ser i oppsummeringene av partiene, som i sin tur kan sammenlignes med språket i sjakkspaltene. Grønn finner likevel at:

Den muntlige etteranalysen til Bae oppviser altså den forventede kontrafaktiske konstruksjonen som vi kjenner fra «skolegrammatikken», og ikke den særegne kontrafaktiske presensbruken vi finner i sjakkspaltene. Forklaringen kan være så enkel som at man i muntlig språk ikke kan støtte seg til de to karakteristiske konvensjonene for sjakkspaltene, nemlig eksplisitt markering av tidslinjen (trekknummerering) og et eksplisitt skille mellom faktiske og kontrafaktiske trekk (halvfet vs. vanlig skrift). (Grønn, 2020, s. 166.)

Underveis i partiet som kommenteres, vet ikke kommentatoren hvilke trekk som kommer, og bruker en del hypotetiske konstruksjoner for å vise hva som skjer hvis så eller slik skjer. Dermed kunne ikke Grønn identifisere den undersøkte kontrafaktiske presensbruken i talen til Bae i de direktekommenterte partiene eller i oppsummeringene, noe som kan sies å underbygge tanken om at “Sjakkspaltens presens synes å være et sjangerspesifikt, pragmatisk fenomen [...]” (Grønn, 2020, s. 169), som også ser ut til å koples til en kontekst der handlingen er avsluttet. Arbeidet til Grønn er også omtalt i det populærvitenskapelige tidsskriftet *Språkprat*.⁴

Også denne artikkelen tar for seg språkbruken som kommer fram i NRKs arkivmateriale fra VM-sendingene i 2019, jf. pkt. 2 over, men der Grønn undersøkte mulig muntlig bruk av et språktrekk som var kjent fra avisspaltene og i lynsjakkpartiene, er fokuset i denne artikkelen å analysere karakteristiske trekk som er observert og dokumentert i talen til Bae. Når fokuset videre ligger på den direkte kommenteringen av partiene, handler det også om forhold som kom fram i gjengivelsen av Grønns forskning, nemlig at det er andre språkformer i spill i indirekte tale, hva gjelder for eksempel tempus og til dels modusformer, og at målet i denne artikkelen er å vise hva som fungerer så godt kommunikativt i kommenteringen av partiene mens de pågår. Som resultatene i kapittel 4 vil vise, benytter kommentatoren seg av en del karakteristiske syntaktiske og morfo-syntaktiske trekk for å framheve budskapet best mulig.

Språkbruken som denne artikkelen bygger på, er muntlig, men, som vist i kapittel 2, er talen forholdsvis formell, siden det dreier seg om kommentering. Denne språkbruken er dermed forskjellig fra talemål i uformelle situasjoner og forskjellig fra talemål i samtaler. Denne studien tar ikke for seg fonologiske

4. Språkprat Atle Grønn Kontrafaktisk presens 17.9. 2021 (lastet ned 29.9.2021)

trekk ved talemål (som er vanlig i dialektologiske arbeider) og ser heller ikke på for eksempel diskursmarkører i samtaler (slik fokuset gjerne er i pragmatiske samtaleanalyser), men den undersøker karakteristiske syntaktiske og morfo-syntaktiske trekk ved talespråket med utgangspunkt i de faktorer som påvirker leddrekkefølgen i norsk, nevnt i kapittel 1.

Forskning på talemålssyntaktiske trekk i norsk har vært relativt vanlig fra sosiolingvistikkens inntog på 1970-tallet med undersøkelser av oslomål i TAUS som noen av de første (se f.eks. Hanssen 1978). Særlige talemålssyntaktiske trekk som denne undersøkelsen tok opp, var for eksempel avbrutte setninger eller anakolutter som i ytringen *jeg kjenner han er veldig grei*, der objektet i første setning og subjektet i kommende setning er identisk og ett av dem slettes.

I antologien *Talemål etter 1800* tar Johannessen (2015) opp hvordan det har gått med ‘oslo-språket’ de siste to hundre årene og drøfter blant annet hvorvidt norsk blir likere dansk. Av syntaktiske endringer som trekkes fram, er bruk av den prepropriele artikkelen sentral (jf. 291ff.). Syntaktiske trekk i talespråk er også tema for ph.d. avhandlingen til Nygård (2013), som drøfter bruk av diskursellipser i spontan tale. Dette er også tema for Nygård (2016) som undersøker ellipser i talespråk. Forfatteren spør seg “om det finnes syntaktisk struktur i den lydløse delen av ellipsen, eller om strukturen er trunkert” (2016, s. 7), og viser gjennom en generativ teoretisk tilnærming hvordan den usynlige underliggende strukturen er til stede.⁵

I undersøkelsen av talespråket til Torstein Bae skal vi se at avbrudd, ellipser og andre forkortede syntaktiske konstruksjoner som hovedregel ikke finnes. Det er også derfor jeg har vurdert det dithen at et kart over skriftspråket, som feltskjemaet kan sies å være, passer godt på kommentator-språket til denne aktuelle informanten. I neste kapittel presenteres resultatene av undersøkelsen.

4. Resultatpresentasjon og -analyse

Terminologien i resultatpresentasjonen følger *Norsk referansegrammatikk*, da særlig kapittel 9 om leddstilling (Faarlund, Lie, Vannebo, 1997).⁶ De tre faktorene som påvirker setningsstrukturen, eller rekkefølgen av setningsledd i en setning, er 1) informasjonsstruktur, 2) syntaktisk funksjon og 3) vekt-

5. For alle som vil undersøke variasjonen i norsk eller nordisk dialektsyntaks er databasen ScanDiaSyn en unik mulighet og kilde til ny kunnskap (se Lindstad, Nøklestad, Johannessen og Vagnsnes 2009).

6. Når det gjelder feltskjema og hvilke ledd de ulike feltene rommer i skjemaene for hoved- og leddsetninger, forventes det kjent for leserne av tidsskriftet.

prinsippet (Faarlund, Lie, Vannebo, 1997, s. 855). Med informasjonsstruktur menes distribusjon av kjent og ny informasjon, ofte referert til som tema-remå. I norske utsagnssetninger vil kjent informasjon komme før ny. Med syntaktisk funksjon menes det naturligvis hvilket setningsledd vi har med å gjøre i setningen, og leddrekkefølgen er på grunn av historiske bortfall av kasus, stadig blitt fastere i norsk, slik at subjektet oftest kommer først, lengst til venstre i en setning, før objektet. Vektprinsippet kommer inn som en viktig faktor i plassering av ledd i setningen på den måten at lette ledd kan hoppe over tyngre ledd og dermed komme tidligere i setningen enn tunge ledd. For å forklare slike eksempler vil feltskjema bli benyttet. Skjemaet i *Norsk referansegrammatikk* er en litt modifisert utgave av Diderichsens skjema for dansk. Når feltskjema er et aktuelt analyseverktøy i denne artikkelen, er det fordi det kan illustrere hva som skjer med plassering av ledd på ulike plasser. Vi kan med andre ord se hva kommentatoren oppnår med flyttingene. Gjennom resultatpresentasjonen drøftes det hvilket eller hvilke av disse tre prinsippene som er aktive i realiseringen av eksempelsetningene. Videre består materialet av ytringer med følgende språklige variabler:

1. Plassering av adverbial på a i midtfeltet
 - (VMhp3:4,9) Da kunne han **etterpå** fyre på noe veldig med sin bonde.
 - (VMhp9:5,6) Finner **da** Zubov **nå med fem minutter igjen** det riktige trekket?
2. Plassering av adverbial sammen med annet ledd i forfeltet (brudd på V2-regelen)
 - (VMhp2:1,59) Magnus **nå** har et ørlite overtak.
 - (VMhp10:0,16) Så dette **også** er smart spilt.
3. Forklarende, innskutte ledd, ofte i ekstraposisjon
 - (VMhp13:3,22) Magnus, **ser vi**, har en hest som peker inn mot to av disse feltene i midten.
 - (VMhp9:5,13) Hvordan kan **han** unngå det, **Zubov**?
4. Refleksive possessive determinativer
 - (VMhp2:2,00) Han spiller bare **sin bonde** opp B6 til B5.
 - (VMhp3:4,15) Hvis han bare står og passer på den bonden med **kongen sin**, så er det vanskelig å komme videre.

Eksemplene som er oppgitt for hver av disse fire variablene, viser alle på sin måte hvordan informantene fremhever enkelte ledd framfor andre når han kommenterer. Ulike ledd blir fokuserte i setningene, og i presentasjonen og analysen som følger, vil de tre prinsippene informasjonsstruktur, syntaktisk funksjon og vektprinsippet være sentrale. Videre vil forskjellige grammatiske forhold ved

uttrykkene bli analysert under hver kategori. Særlig variabel 1 og 2 ses i sammenheng, siden ulik plassering av adverbial i midtfeltet i neste omgang vil kunne påvirke verbalets plassering. Dessuten vil adverbialets mange mulige plasseringer bli diskutert. Felles for alle de utvalgte uttrykkene er altså at de viser ulike måter å fokusere viktige ledd på i syntaksen. Gjennom analysen vil det ikke være aktuelt å snakke om avvik eller feil, selv om enkelte uttrykk for eksempel fører til brudd på V2-regelen. Presentasjonen er en syntaktisk beskrivelse av hva som blir uttrykt i kommenteringen. Etter presentasjonen av de ulike variablene og eksempler på ulike uttrykk, følger en samlet analyse av språkbruken.

4.1 Plassering av adverbial på a i midtfeltet: (VMhp3:4,9) *Da kunne han etterpå fyre på noe veldig med sin bonde*

Det første karakteristiske trekket som analyseres her, er plassering av adverbial i det som med terminologi fra setningsskjemaet kalles midtfeltet. Adverbial kan stå på alle plasser i setningsskjemaet, som i denne spørresetningen: “Kanskje finner vi *likevel* ut noe interessant om språkbruken til kommentatoren i *denne artikkelen*”. Når det er plasseringen av adverbialer i midtfeltet som vil ha fokus i denne artikkelen og ikke plassering av adverbialer i forfeltet eller slutfeltet, kommer det av at bruk av adverbialer som plasserer seg på a i midtfeltet i hovedsetninger hovedsakelig begrenser seg til setningsadverbialer, som utsier noe om meningsinnholdet i hele setningen: “Jeg kan *ikke* komme fordi jeg er bortreist”, der *ikke* benekter hele setningens innhold, og til frie adverbialer (jf. Faarlund, Lie, Vannebo, 1997, s. 773). Av frie adverbialer er det helst tidsadverbial og måtesadverbial som kan stå i midtfeltet (op.cit. 887). I materialet denne artikkelen bygger på, finnes det flere eksempler på bruk av frie adverbialer i midtfeltet. Et eksempel på slik (vanlig) bruk av adverbialer på a (måtesadverbial) finnes her i den adverbiale leddsetningen innledet med *hvordan*:

(VMhp9:5,21): Vi ser hvordan han **systematisk** jobber seg [...] nå er det hundre fordel.

I eksemplene 1–5 under ser vi at det adverbiale leddet *istedenfor* plasseres på a. I de tre første eksemplene ser vi at verballeddet *må + slå* og *må + slå ut* blir splittet av det adverbiale leddet *istedenfor* og slik blir konstruksjonstypen noe mer kompleks enn om man hadde innledet med det adverbiale leddet, slik: *istedenfor må han slå ut*. Samtidig blir det adverbiale leddet her plassert slik at

det kan få emfase. Kommentatoren søker etter å gi oss informasjon om hvilke av ulike alternativ som anvendes, og bruker adverbialer med tekstbindende funksjon på a.

- 1 (VMhp1:0,40) Derfor må han **istedenfor** slå med den andre bonden.
- 2 (VMhp2:1,58) Han velger **istedenfor** å slå ut der, Hrant Melkumjan.
- 3 (VMhp7:2,12) Problemet til Rakhmanov hvis han nå flytter ut løperen som han veldig gjerne ville gjort, da kommer **istedenfor** løperen ned, truer dronning unnskyld, truer dronningen, truer tårnet, lager en gaffel som man sier når man truer to ting på en gang.
- 4 (VMhp12:1,50) Han spiller **istedenfor** sin bonde en opp på kanten.
- 5 (VMhp14:4,44) Derfor spiller **istedenfor** Dominques bare løperen tilbake.

Det samme ser vi i eksempel 6, der *likevel* er plassert på a.

- 6 (VMhp14:4,41) Det er noe med **likevel** å velge en fornuftig, fornuftig strategi hvertfall, og en avveing av hvilken risiko er rimelig med tanke på at remis også er et bra resultat mot Leinier Perez Dominques.

Og eksempel 7 viser at informanten benytter frie adverbialer på a også i (nominale) leddsetninger, her måtesadverbialet *vanskelig*.

- 7 (VMhp9:5,19) Og så har han dette i bakhånd at Zubov **vanskelig** kan gå med på byttehandel dronning mot dronning. (Da vil den ekstra bonden avgjøre i bondesluttpillet.)

I eksemplene 8–12 ser vi hvordan informanten benytter frie tidsadverbialer i kommenteringen, og plasserer dem her på a₂. I eksempel 9 er subjektet *han* underforstått; *han spiller med en gang gambittspill*, og i eksempel 12 er det *maskinen* som er underforstått subjekt.

- 8 (VMhp3:4,9) Da kunne han **etterpå** fyre på noe veldig med sin bonde.
- 9 (VMhp3:3,32) Og så gjør Savtsjenko et litt uvanlig trekk der i trekk to, spiller **med en gang** gambittspill.
- 10 (VMhp4:4,50) Han skal **hele tiden** sette opp nye problemer, som Mamedov klarer å løse en gang, to ganger, fem ganger, kanskje ti ganger, men når han kommer til gang nummer elleve, det er da han tabber seg ut. Det er da Magnus Carlsen kaster seg over ham.

- 11 (VMhp4:0,53) Da legger han jo opp til at hvis Magnus nå skulle spille sin løper ut, så kan han **med en gang** gå for en byttehandel.
- 12 (VMhp6:0,24) Og det man har sett en del ganger fra dette superprogrammet Alfa Zero det er at i en sånn situasjon hvor den klarer å tvinge fram at bonden går fram, så sier maskinen seg fornøyd med det og går **med en gang** tilbake bare med hesten, og så etterpå så utnytter den dette svake punktet med å bryte opp med bonden.

Selv om disse adverbialene er frie, er det vanligere å ha tidsadverbialer plassert enten helt først eller sist i setningen, i forfeltet eller på A i slutfeltet. En diskusjon av hvilke adverbialer som bare kan stå på a_1 og de som også kan stå på a_2 finnes i *Nordica Bergensia* 21.⁷ Videre viser eksemplene 13–15 bruk av flere ulike adverbialer på a og der vi ser at det mer trykklette adverbialet, og i eksempel 13 også setningsadverbialet *også*, kommer før det lengre tidsadverbialet, slik som *på sikt* i 13 og *i neste omgang* i 14 og *med fem minutter igjen* i 15.

- 13 (VMhp11:0,32) Og han kan **også på sikt** begynne å tenke på en bondestorm på venstre side, som ligger litt i lufta synes jeg.
- 14 (VMhp7:2,14) Kan **nå i neste omgang** spille sin løper på.
- 15 (VMhp9:5,6) Finner **da** Zubov **nå med fem minutter igjen** det riktige trekket?

I eksemplene 8–14 er de adverbiale leddene plassert på a_2 , mens det i 15 kommer et adverbial (*da*) før subjektet (*Zubov*) og plasserer seg på a_1 . Slik framflytting av adverbialer fra A til a fører til splittede verbal, som i 13: *kan også på sikt*

7. Her skriver Jon Erik Hagen som er melder av kapittel 9 i *Norsk referansegrammatikk*, at beskrivelsesmodellen vi finner i NRG når det gjelder plassering av adverbialer i midtfeltet, ikke er tilstrekkelig forklart eller utnyttet fordi “[...] rekkefølgen mellom nominalledd og adverbialledd nettopp *ikke* er fast og rigid, men tvert imot fri, [...] slik at midt felts-nominaler kan komme både før, etter og mellom eventuelle midt feltsadverbialer” (Hagen, 1999, s. 88). Hagen problematiserer dermed bruk av to adverbialplasser i midtfeltet. Lie svarer på kritikken i samme nummer av *Nordica Bergensia* og mener fremdeles at “det ser ut il å være visse adverbialer som står bare på a_1 (modaladverbialer), og visse som bare står på a_2 (frie adverbialer)” (Lie, 1999, s. 140). Lie mener videre at det ikke er så stor frihet til å plassere adverbialene på a_1 og a_2 som det melder Hagen mener, og viser til dette eksemplet fra *Norsk referansegrammatikk*; “Men i vårt land har underholdningsindustrien stort sett okkupert hverdagen (s. 889)” (Lie, 1999, s. 140f.) med følgende ikke-grammatiske motstykke: “? Men i vårt land har stort sett underholdningsindustrien okkupert hverdagen” (ibid.). Vi ser at vi får et adverbialt ledd som i det siste konstruerte eksempelet kun står til subjektet *underholdningsindustrien*, og ikke til hele meningsinnholdet i setningen.

begynne, og en skulle tro at det kanskje ble vanskeligere å forstå budskapet når setningskonstruksjonen blir så kompleks. Når det likevel ikke skjer, kan det ha å gjøre med at viktige pragmatiske ledd som *nå* eller *på sikt* eller *i neste omgang* plasseres så langt fram som mulig i setningen. Tidsperspektivet er svært sentralt i kommenteringen av hurtigsjakk, og sentralt innhold flyttes slik at det blir mer vektlagt også syntaktisk. Vektprinsippet må her ses i sammenheng med prinsipper for informasjonsstruktur. Det er viktig å få sagt det som seerne trenger av informasjon tidlig.

Som eksempelet i 16 viser, benytter informanten seg også av plasseringer av adverbiale ledd mellom V og N i slutfeltet.

- 16 (VMhp7:2,12) Han kan **ikke** tåle **på lang sikt** å stå med disse brikkene uten at de er med i spillet.

Leddene *på lang sikt* kommer her etter det infinitte verbalet *tåle*, men foran det nominale leddet innledet med *å stå*. Her er det vanligvis ingen plass til adverbiale ledd i slutfeltet. Kun midtfeltet har muligheter for to adverbiale plasser, slik: $v a_1 n a_2$, jf. setningen “Derfor lyt nok alle helst gi noko til mor” (Faarlund, Lie, Vannebo, 1997, s. 863). Slike ledd, som vi ser i 16, hører til på A, slik: *Han kan ikke tåle å stå med disse brikkene uten at de er med i spillet – på lang sikt*, men som vi ser, blir setningen tvetydig gjennom denne konstruksjonen. Bedre ville det da kanskje være å flytte dette adverbiale leddet helt fram til forfeltet: *På lang sikt kan han ikke tåle å stå med disse brikkene uten at de er med i spillet*. Det at setningen er konstruert slik vi ser i 16, viser oss at informanten former setninger der det innholdsmessig viktigste kommer først. Noen ganger fører denne måten å utforme setninger på til brudd på regler for leddrekkefølge i norsk. Vektprinsippet og tanken på informasjonsflyt ser ut til å veie tyngre hos informanten enn det syntaktisk funksjon gjør. I underkapittel 4.2 vil eksemplene vise at plasseringen av adverbiale ledd gjennomgående fører til brudd på vanlig leddrekkefølge i norske setninger.

4.2 Plassering av adverbial sammen med annet ledd i forfeltet (brudd på V2-regelen): Magnus *nå* har et ørlite overtak

Eksempler som det vi ser i overskriften (“Magnus nå har et ørlite overtak”), er vanlige i materialet som denne artikkelen bygger på. Informanten bruker konstruksjonen relativt hyppig, og den representerer et av de karakteristiske trekkene ved talen som er observert og undersøkt. I eksemplene 17–21 ser vi at det uthevede adverbiale leddet/leddene *nå* og *nå da* plasseres mellom subjektet

og verbalet, slik at vi får brudd på V2-regelen. Og i 22–23 ser vi at adverbialet *også* får samme plassering før finitt verbal. Denne plasseringen er vanligere enn den vi ser i 17–21. Konstruksjonen der *også* plasseres etter subjektet, kan høres i talespråket til noen språkbrukere innimellom, og er slik ikke bare karakteristisk for informanten i denne studien.

- 17 (VMhp12:2,33) Levon Aronian **nå** truer å spille dronningen ned og sier sjakk matt.
- 18 (VMhp12:2,33) Levon Aronian **nå** har to fribønder på venstre side som deretter kan eventuelt komme tilbake.
- 19 (VMhp2:1,59) Magnus **nå** har et ørlite overtak.
- 20 (VMhp2:2,30) Armeneren **nå da** kan slå ut en bonde.
- 21 (VMhp3:3,43) For Magus **nå** handler det egentlig om å få brikkene kanskje tilbake i fornuftige posisjoner.
- 22 (VMhp10:0,16) Så dette **også** er smart spilt.
- 23 (VMhp6:0,58) Og pila **også** justerer seg nedover.

Problemstillinger knyttet til plassering av verbalet i norske utsagnsetninger er forholdsvis vanlige når det er snakk om forskning på syntaktiske trekk i norske talemål, særlig nordnorske talemål. Dette representerer ett av forholdsvis få områder der norsk varierer syntaktisk mellom ulike talemål. Allerede i 1918 hadde Iversen fokus på dette da han skrev *Syntaksen i Tromsø bymaal*. Lie (1992) og Nilsen (1996) har hatt liknende fokus i forskningen på nordnorske talemål. Vagnsnes og Westergaard (2014, s. 134) undersøker “hvilken informasjon *Nordisk dialektkorpus* gir oss om manglende V2 i hv-spørsmål, og i hvilken grad det vi finner, er i samsvar med tidligere studier”. Ett av funnene til Vagnsnes og Westergaard er av dialektgeografisk karakter. Trekket er ifølge dem nemlig ikke bare typisk nordnorsk, men typisk norsk (op.cit. 136). Plassering av verbalet i spørresetninger varierer altså relativt mye i norske dialekter. I denne artikkelen forfølges likevel ikke dette emnet videre da eksempelsetningene i dette materialet vil vise at det i liten grad handler om spørsmål, men om plassering av adverbialer og verbaler i hovedsetninger.

Kanskje kan det også diskuteres om det som her tolkes som to ledd (jf. *Magnus + nå* i eksempel 19) kan være ett ledd der adverbialet er underordnet subjektet. I så tilfelle dreier det seg ikke om brudd på V2-regelen, i eksemplene i 4.2. Når jeg har tatt utgangspunkt i at det er to ledd, er det fordi adverbialet er emfatisk i talespråket til informanten i disse setningene og at det vitner om

framheving av ledd, jf. vektprinsippet. I denne sammenhengen tolkes *nå* som tidsadverbial.

Når det gjelder forskning på plassering av verbalet i hovedsetninger, ikke spørresetninger, er fokuset på innlæring av norsk som andrespråk vanligere. Her kan nettopp norsk leddrekkefølge og plassering av verbalet i særdeleshet by på utfordringer fordi det skiller seg fra leddrekkefølgen i andre språk. Det at leddrekkefølgen er annerledes i hovedsetninger og leddsetninger er også elementer som må ha ekstra fokus i innlæringen av norsk. Når det likevel ikke er interessant å gå videre inn i denne materien her, er det fordi vi i denne artikkelen skal se hvordan en bestemt informant med østnorsk talemål ser ut til å bryte *V2-regelen av kommunikative hensyn*. Det dreier seg altså ikke om nordnorsk dialekt, eller norsk som andrespråk, eller noe annet kontaktfenomen i språket. Det ser snarere ut til å handle om fokusering av adverbialet, noe som altså medfører at verbalet blir ledd nummer tre i setningene. Vi kan se på setningen som er eksempel 17 i lista over, på nytt:

(VMhp12:2,33) Levon Aronian **nå** truer å spille dronningen ned og sier sjakk matt.

Her ser vi altså at subjektet *Levon Aronian* står først i setningen i forfeltet og at adverbialet *nå* sniker seg inn før det finitte verbalet *truer*. Om vi skriver setningen om til fullverdig eller tradisjonell norsk syntaks, slik: *Levon Aronian truer nå å spille dronningen ned og sier sjakk matt* eller slik: *Levon Aronian truer å spille dronningen ned og sier sjakk matt nå*, merker vi at adverbialet blir mer trykklett og ufokusert i setningen i begge forslagene. Et alternativ kunne være å sette det adverbiale leddet helt fram i forfeltet, for å få til samme enfatiske effekt som kommentatoren søker, slik: *Nå truer Levon Aronian å spille dronningen ned og sier sjakk matt*, men ulempen med denne konstruksjonen er, som vi ser, at konstruksjonen får verbalet før subjektet og at verbalet *truer* blir uheldig trykk tungt. Dette er mest sannsynlig et eksempel på hvordan kommentatoren sjonglerer ulike syntaktiske konstruksjoner for å få fram budskapet på best mulig måte til tilhørerne og seerne. Igjen ser vi at vektprinsippet er det førende i valget av syntaktisk konstruksjon.

I materialet finnes det også eksempler på hvordan adverbialer kan plasseres alternativt i leddsetninger. Hvordan blir det hvis adverbialet kommer foran nominalet i leddsetninger? Inni leddsetningen er som kjent ikke verbalet nødvendigvis det andre leddet, og *Norsk referansegrammatikk* har følgende eksempel på leddrekkefølgen i leddsetninger: “Da han ikkje hadde eti middag den

dagen” (Faarlund, Lie, Vannebo, 1997, s. 864). Vi ser at leddrekkefølgen er n a v i leddsetningen. I eksempel 24 derimot ser vi at adverbialet kommer før subjektet *Utegaliyev* slik at leddrekkefølgen blir a n v i leddsetningen.

24 (VMhp1:0,36) Hvis **nå** Utegaliyev klarer å få ut alle brikkene, vil si...

Den vanlige leddrekkefølgen ville her fordele innholdet slik; *Hvis Utegaliyev nå klarer å få ut alle brikkene*. Når informanten Torstein Bae benytter en annen konstruksjon med adverbialet i en mer framskutt posisjon, er det trolig fordi det er viktig først å formidle at dette er en mulighet subjektet *Utegaliyev* har i spillet akkurat nå, og ved denne plasseringen får adverbialet fokus. Denne framflyttingen fører til brudd på V2-regelen.

4.3 Forklarende, innskutte ledd, ofte i ekstraposisjon: (VMhp10:0,21) Og da gir **han** seg, **Le Quang Liem**

Ytringer av typen vi ser i denne overskriften; “der gir han seg, Le Quang Liem!”, er noe seerne av sjakksendingene gjerne hører. Det betyr at Magnus Carlsen har vunnet partiet. Programlederen har i enkelte tilfeller metakommentert akkurat det at kommentatoren bruker denne konstruksjonen. Og fordi sjakkverdensmesteren vår, Magnus Carlsen, vinner en rekke partier, skal vi se at det er flere eksempler på samme type ytring i materialet.

Ledd kan stå i ekstraposisjon ulike steder i setningene. I materialet som denne artikkelen bygger på, er det særlig ledd i ekstraposisjon inne i og i slutten av setningene vi skal se eksempler på. (Ekstraposisjon i forfeltet, eller løst forfelt, er så langt jeg har kunnet observere ikke representert i materialet, selv om dette også er en mulig måte å fokusere ledd på tematisk.) Dette kalles også høgreutflytting eller høgredislokering (jf. Faarlund, Lie og Vannebo, 1997, s. 908). I de fleste ytringene i lista over ledd som står i ekstraposisjon, vil det være eksempler på slik høgredislokering, altså utflytting av ledd til sist i setningen. I slike tilfeller vil det stå et korrelat tidligere i setningen, og som vi skal se i eksempel 25–32 og i eksempel 35–39, er dette det personlige pronomenet *han*. Magnus Carlsens motstandere vil være mannlige sjakkspillere og derfor vil pronomenet det henvises til, alltid være *han* i dette materialet. Likevel er det ikke snakk om pronominal høyredislokering, slik vi finner beskrevet i Borthen (2018) som konkluderer med at “pronominal høyredislokering signaliserer kontrast” (s. 431). Høyredislokering kan ha forskjellig pragmatisk funksjon og kan drøftes opp mot andre konstruksjonstyper som reparasjoner eller selvkorrigeringer, for eksempel slik Fretheim (1995) gjør. Tittelen røper forfatterens funn: *Why Norwegian right-*

dislocated phrases are not afterthoughts og han finner grunnlag for å hevde at “RDs are prosodically and syntactically integrated with the rest of the utterance, and that afterthought expressions are not” (1995, s. 32).

Ytringen vi ser i 25 er en spørresetning med spørreord der navnet på motspilleren, Zubov, nevnes til slutt i ekstraposisjon. Hovedsetningene vi ser i 26 og 27 er like den som er omtalt i overskriften og viser hvordan kommentatoren kan avslutte kommenteringen av partier som Magnus Carlsen vinner. For å presisere hvem det er som gir seg, nevner og legger kommentatoren særlig vekt på motspillerens navn helt til slutt i setningen. Det samme ser ut til å være tilfellet i eksempel 29, der kommentatoren henter opp igjen navnet på spilleren han kommenterer, mot slutten av setningen. Da vet man som tilhører hvem Torstein Bae mente at var *han* (antesedenten) i denne situasjonen, og det blir lettere å følge partiet og sendingene. I eksempelet vi ser i 30, blir presiseringen av motspillerens nasjonalitet veldig tydelig, og kommentatoren kunne like gjerne sagt at det var et godt trekk som armeneren hadde planlagt. Når dette ikke er tilfellet, er det nok fordi de trykklette pronomenene faller lettere å uttale i det hurtige taletempoet og at nødvendig tilleggsinformasjon gjerne kan komme til slutt i ekstraposisjon. Det lette leddet kommer først og så presiseres innholdet i et tillegg i ekstraposisjon.

I enkelte tilfeller, som i 33, ser vi at det presiserte leddet ikke er subjektet i setningen, men heller et adverbial, eller preposisjonsfrase innledet med *til*. *Motstanderen* presiseres her å være både *vår sterke skandinav* og *Magnus Carlsen*. Dette er helt i tråd med det *Norsk referansegrammatikk* (s. 908 f.) nevner som mulige syntaktiske funksjoner for ledd som kopieres i ekstraposisjon. Samme type ytring ser vi i 34. I de følgende omtalte eksemplene er både leddet det vises til og leddet i ekstraposisjon, uthevet.

25 (VMhp9:5,13) Hvordan kan **han** unngå det, **Zubov**?

26 (VMhp10:0,21) Og da gir **han** seg, **Le Quang Liem**.

27 (VMhp13:3,33) Der gir **han** seg, **Sjakhrijar Mamedjarov**.

28 (VMhp6:0,40) Synes **han** spiller meget bra nå, **Wang Hao**.

29 (VMhp3:4,1) Så kommer **han** opp med hesten i midten da, **Magnus Carlsen**.

30 (VMhp2:2,22) Det var et godt trekk som **han** hadde planlagt, **armeneren**.

31 (VMhp8:3,26) Derfor må **han** også nå prøve å spille litt mer avventende nå, **tsjekkeren**.

32 (VMhp9:5,1) Hvis **han** ikke får til noe, så kommer **han** til å tape dette partiet, tror jeg, **Aleksandr Zubov**.

- 33 (VMhp1:0,25) Kasakhstaneren svarer med skandinavisk åpning, kanskje en liten hommage **til motstanderen** da, **vår sterke skandinav, Magnus Carlsen**.
- 34 (VMhp4:0,48) Nå er det bare å kaste jakka, og alle i stua får kaste gensere og alt, for nå braker det løs med et nytt drama her og Magnus velger da samme metode som vi så fra **hans motstander** i runde én, **denne ukjente kasakhstaneren, Utegaliyev**.

Ytringene i 35–39 har samme semantiske meningsinnhold i dét de kommuniserer en sammenheng mellom det personlige pronomenet *han* og en substantivfrase med *mester* som det viktigste leddet, enten *vår mester* eller *vår store mester*. Forklarende tillegg i ekstraposisjon sist i setningen ser vi eksempel på i 39 og i 40, der subjektet er underforstått:

- 35 (VMhp2:2,17) Nå passet **han** også på sjakk matt-feltet med dronningen, **vår mester**.
- 36 (VMhp3:3,49) **Han** går tilbake med dronningen, i det sekstende trekket, **vår mester**.
- 37 (VMhp3:4,12) Det er nå **han** setter inn støtet, **vår mester**.
- 38 (VMhp5:6,30) Så Magnus trækker virkelig til og får hvertfall Sjimanov i tenkeboksen for første gang da, når han spiller løperen tilbake legger **han** opp nå til sterkt angrep, synes jeg, **vår mester**.
- 39 (VMhp5:6,27) Det er det mest nærliggende nå, at **han** gjør det også, **vår store sjakkmeister**.
- 40 (VMhp1:0,27) Spiller en moderne utgave av denne åpningen nå, **kasakhstaneren**.

At ledd kan stå i ekstraposisjon inne i setningen, ser vi i eksempel 41–45.

- 41 (VMhp3:3,52) Hva skal **han** gjøre nå, **Boris Savtsjenko**, for å komme videre?
- 42 (VMhp4:5,13) Det **han** har i bakhand nå, **Mamedov**, er å spille hesten opp i veldig sterk posisjon.
- 43 (VMhp9:4,39) Han gjør ikke det, **han** spiller mer forsiktig **Zubov, ukraineren**, spiller sin bonde fram.
- 44 (VMhp3:3,43) **Han** har en ganske grei stilling nå, **russeren**, selv om han har en bonde under.
- 45 (VMhp3:3,49) Da følger **han** veldig aggressivt på nå, **den godeste Savtsjenko**, med å spille sin bonde til F5.

Her kommer leddet i ekstraposisjon før det som kanskje innholdsmessig er viktigst i setningen, og hensynet til informasjonsstruktur der tema kommer før rema, ser ut til å veie tyngst. Dette henger også sammen med at plasseringen av pronomenet i 41–45 er gunstig for trykklette ord, og kommentatoren oppnår å få trykk på spillerens navn og nasjonalitet mot slutten av setningen. Seerne får slik også en repetisjon av hvem den omtalte er. Leddet i ekstraposisjon kan enten være en lengre utfylling til kopien inne i setningen, som i de fleste eksemplene her, eller det kan være et enkelt pronomen, som omtalt i Borthen (2018), og slik dette eksempelet fra *Norsk referansegrammatikk* viser: “Bror min er sterk, han” (Faarlund, Lie, Vannebo, 1997, s. 909). Om det er motsatt, må leddet i ekstraposisjon være lett og vise til et mer komplekst ledd inne i setningen. I eksemplene på bruk av ekstraposisjon i denne artikkelen demonstrerer Torstein Bae at “denne konstruksjonen med dobbel representasjon av eit setningsledd bruker ein gjerne når noko som er kjent, men ikkje mest framme i medvitet til samtalepartnarane, skal talast om” (ibid.), og vi ser at hensynet til informasjonsstruktur i setningene er sentralt.

4.4 Refleksive possessive determinativer: (VMhp4:5,14) *Magnus spiller sitt tårn opp én*

Sjakk handler om å vinne materiale, og “målet for hver spiller er å sette motstanderens konge under angrep på en slik måte at motstanderen ikke har noe lovlig trekk” jf. punkt 1.4. i sjakkforbundets regler.⁸ Når det materielle (*possession*) er sentralt i spillet, skjønner vi at omtalen av sjakk vil innebære bruk av possessiver og at slike uttrykk samtidig vil være frekvente. Den semantiske kategorien possessivitet kan uttrykkes med ulikt lingvistisk materiale, se f.eks. Gunleifsen (2011, s. 80ff.). I hurtigsjakk-sendingene fra VM 2019 er det mange eksempler på bruk av possessive konstruksjoner med ulikt språklig materiale, for eksempel her med henholdsvis *sin*-genitiv, *s*-genitiv og preposisjonsfrase:

(VMhp8:3,31) **Magnus sin vanlige politikk** er jo ikke trække til veldig aggressivt.

(VMhp6:0,59) Vi ser at **pilas tale** er klar.

(VMhp7:2,15) **Planen til Magnus** er å få til en motvekt.

I eksempelet som følger, ser vi en passasje med ulike possessive uttrykk:

8. Sjakk, spilleregler: <https://www.sjakk.no/ressurser/spilleregler>

(VMhp2:2,31) Spørsmålet er nok om armeneren kan klare å tvinge fram remis nå ved å komme fram med **dronningen sin**, og deretter prøve å få til evig sjakk som vi sier, at det er sjakk fram og tilbake hele tiden for **kongen til Magnus**. Det kan være **hans mål**.

Å analysere alle forskjellige possessive uttrykk ville sprengne rammene for denne artikkelen, men variasjonen kunne være et aktuelt emne for en ny artikkel. Til materialet for denne artikkelen regnes dermed de refleksive possessive determinativene, som det finnes mange eksempler på i materialet:

46 (VMhp1:0,25) Her ser vi kasakhstaneren spilte **sin hest** tilbake.

Refleksive possessive determinativer kjennetegnes ved at de har en antesedent innen et annet domene enn seg selv, noe som fører til at det possessive leddet ikke er del av samme syntaktiske funksjon som referenten (her *kasakhstaneren* og *sin hest*). I eksempel 46 ser vi at *kasakhstaneren* er subjekt og *sin hest* objekt i den nominale leddsetningen med underforstått subjunksjon *at*. I andre possessive konstruksjoner vil det possessive leddet befinne seg innen samme domene som antesedenten, slik tilfellet er for eksempel ved såkalt *sin*-genitiv eller garpegenitiv: *han slår ut kasakhstaneren sin hest* (konstruert eksempel).

Uttrykk med refleksive possessive determinativer kan hovedsakelig konstrueres på to forskjellige måter; enten kan possessivet komme først i frasen, og vi får da ubestemt form på nominalet; *sin hest*, eller possessivet kan komme etter hode i kjernen, som da må få bestemt form; *hesten sin*. Siden norsk ikke har kasusbøying, vil formen være lik uavhengig av syntaktisk funksjon. Likevel er det klare stilistiske forskjeller på uttrykk med foranstilt og etterstilt possessiv, der førstnevnte uttrykksform regnes for å være mer riksmålsaktig og stiv enn former med bestemt form. I de fleste tilfeller ville det i kommenteringen av sjakk være mulig å utelate possessivet helt og bare benytte bestemt form av nominalet: *Her ser vi kasakhstaneren spilte hesten tilbake*, fordi man bare kan flytte sine egne brikker og det ikke vil være usikkerhet knyttet til hvilken hest som ble flyttet. Her ser vi at possessivet nærmest har fått avsvakket betydning. Noen ganger kan possessivet altså være overflødig: “Bestemt form av possessum kan uttrykke possessivitet nok om ytringen finner sted i en her-og-nåsituasjon, dvs. at det går fram av situasjonen hvem som er ment å være possessor” (jf. Gunleifsen, 2012, s. 90).

I eksemplene som følger (47–92), er det possessive leddet objekt i setningen. Det kan sies samlet slik fordi setningene er forholdsvis ensartet bygd opp. Set-

ningene er ofte konstruert slik at spillerens navn eller et personlig pronomen er subjektet i setningen, *spille på/ut/tilbake/opp* er hyppig verbal og verbalpartikler og det possessive leddet er direkte objekt. Noen ganger har vi *spille ut på kanten* (79), *spille unna* (80). Andre ganger er *komme inn med* (57), *blokkere med* (62), *gjøre med* (66), *jakte* (64) verbal og preposisjon i setningene. Verbalene er alle transitive og krever altså objekt. I tillegg er setningene bygd opp slik at objektet får trykk eller emfase. Det sentrale innholdet i setningene er knyttet til hvilken brikke som flyttes i spillet, og gjennom en fraseoppbygning der possessivet kommer før hode eller tingen vil emfasen ligge på sistnevnte – *flytter sin hest, sin bonde*. Trykket ligger her på nominalet, på brikkens navn. I løpende tale likner uttrykkene *sin hest* og *en hest* hverandre med tanke på trykkplasseringen. I høyt taletempo passer også konstruksjonstypen langt bedre enn det tyngre motstykket *hesten sin*, som har flere stavelser og det foretrekkes framfor alternativet uten possessiv, men med to stavelser, *hesten*. Vi ser at det igjen er hensynet til vektprinsippet som er mest sentralt i valget av ulike språklige konstruksjoner, her possessiver.

Eksemplene 47–92 viser bruk av refleksivt possessivt determinativ *sin*, mens eksemplene 93–99 viser bruk av possessivt determinativ *hans*. Videre viser 47–99 foranstilling av possessivet, mens 100–104 viser etterstilte possessiver som ikke er refleksive. De siste fire eksemplene er likevel med her for å vise variasjonen i uttrykkene, at ikke alle er refleksive og foranstilte.

- 47 (VMhp2:1,56) [...] spiller **sine offiserer** fornuftig ut.
 48 (VMhp2:1,58) MC spiller så **sin løper** ut med en gang og det er et litt uvanlig trekk.
 49 (VMhp2:2,0) Han spiller bare **sin bonde** opp B6 til B5.
 50 (VMhp2:2,13) Magnus spiller **sin dronning** ut.
 51 (VMhp2:2,22) Så ser vi Melkumjan som er en rutinert stormester, vet jo at han må få opp tempoet, så han spiller bare **sin dronning** tilbake.
 52 (VMhp2:2,27) Han spiller bare **sin dronning** opp.
 53 (VMhp2:2,32) Melkumjan spiller **sin konge** tilbake.
 54 (VMhp3:3,32) Så spiller Boris Savtsjenko **sin bonde** opp.
 55 (VMhp3:3,59) Magnus vil ikke gå med på dette byttet lenger, han spiller istedenfor **sin dronning** en til siden i det neste trekket. Dronningen til C5.
 56 (VMhp3:4,8) Hvis Boris Savtsjenko nå slår bonden på kanten. Han gjør det også, og da spiller vel Magnus på **sin bonde**, og da er det den ene bonden på venstre side vi må følge med på nå, når han nå skal jage på med den og ikke miste den selvfølgelig, kanskje få tårnet bak den bonden også.

- 57 (VMhp3:4,17) Kan deretter komme inn med sitt **..med sin konge**, kongen kommer framover og Boris Savtsjenko fighter nå for å klare en remis her, men er under et voldsomt press nå mot verdensmesteren tross en bonde ekstra.
- 58 (VMhp4:4,50) Og da kan Rauf Mamedov spille **sin løper** ut og samtidig true den den svarte dronningen.
- 59 (VMhp4:5,14) Magnus spiller **sitt tårn** opp én.
- 60 (VMhp4:5,15) Men da klarer vel Magnus å forsvare seg med å spille **sitt tårn** opp.
- 61 (VMhp4:5,19) Han spiller bare **sin bonde** ute på kanten en fram.
- 62 (VMhp4:5,21) Blokkerer med **sin hest** i det neste trekket.
- 63 (VMhp5:6,29) Magnus velger til slutt å spille **sin løper** tilbake, faktisk med en gang.
- 64 (VMhp5:6,40) jakter triumf siden 2015, jakter **sitt tredje gull i hurtigsjakk** og han har fått en kjempestart og nå ser det veldig bra ut mot Aleksandr Sjimanov.
- 65 (VMhp5:6,27) Kanskje det starter med å spille **sin hest** inn i midten.
- 66 (VMhp5:41) Hva er det Sjimanov nå skal gjøre i det hele tatt med **sine offiserer**?
- 67 (VMhp6:24) Og så går Wang Hao på med **sin bonde**.
- 68 (VMhp6:1,1) Da får kineseren nå sjansen til å spille **sin bonde** fram, utnytte bindingen.
- 69 (VMhp6:29) Her spiller Magnus Carlsen **sitt tårn** inn i midten i det søttende trekket. Tiden jevn. Han har et par minutter mer enn Wang Hao som bare spiller sin dronning tilbake og jeg tror at hans plan etter hvert er nok å spille bonden på F7 til F6.
- 70 (VMhp7:2,23) Så går han på med **sitt tårn**.
- 71 (VMhp7:2,28) For det svarte tårnet står bra plassert der og sikter seg inn på den hvite bonden helt til høyre, og det gjør jo at hvis han bruker kongen sin nå, Rakhmanov på offensiven så mister han bonden og derfor så går han bare på med **sitt tårn** istedenfor.
- 72 (VMhp7:1,58) Han spilte istedenfor på bare **sin bonde**.
- 73 (VMhp7:1,58) Og da spiller Aleksandr Rakhmanov på **sin bonde** én fram.
- 74 (VMhp7:2,4) Magnus spiller **sin hest** inn i midten og da er det mange muligheter nå for Aleksandr Rakhmanov.
- 75 (VMhp7:2,14) Derfor spiller han i stedefor bare **sitt tårn** til siden, gjør da klart dels for å kunne hjelpe til med bonden, kan nå i neste omgang også spille **sin løper** på.
- 76 (VMhp8:3,25): Derfor kan han heller ikke starte **sin bondestorm** allerede nå, som han kunne gjort hvis Magnus hadde tatt rokkade en av veiene.

- 77 (VMhp8:3,40) Og nå kan også tsjekkeren spille **sin bonde** på hvis han vil det.
- 78 (VMhp9:4,39) Det er bonden som nå flyttet ut som ikke kan passes på, men man har funnet ut at det ikke er noe fordelaktig for svart å slå ut den bonden og derfor gjør Magnus igjen nå bonden ut og da kan Zubov spille **sin hest** ut i det neste trekket. Han gjør ikke det, han spiller mer forsiktig Zubov, ukrainern, spiller **sin bonde** fram.
- 79 (VMhp11:0,23) Vachier-Lagrave spilte **sin hest** ut på kanten.
- 80 (VMhp11:0,43) Han spiller bare løperen unna i **sitt trettiniende trekk**.
- 81 (VMhp11:0,47) Han spilte vel rett og slett **sin dronning** til siden, Maxime Vachier-Lagrave.
- 82 (VMhp11:0,48) Og så trekker han også **sin løper** tilbake i det neste trekket.
- 83 (VMhp10:0,13) Det er klart at nå har han kastet **sine blikk** litt mot kongen til Le Quang Liem, og det er sultne blikk som vår verdensmester har nå mot vietnameseren.
- 84 (VMhp12:1,50) Spørsmålet for Levon Aronian er om han skal blokkere det med å spille **sin bonde** på to, eller om han aksepterer videre frammarsj for den svarte bonden.
- 85 (VMhp12:2,2) Her er det jevn stilling nå, når Aronian spiller **sitt tårn** inn i midten – sentralisering.
- 86 (VMhp12:2,27) Levon Aronian kan da spille **sin løper** mellom eventuelt.
- 87 (VMhp13:3,10) Her kommer løperen tilbake i det siste trekket og Mamediarov spiller **sin hest** tilbake.
- 88 (VMhp13:3,14) Så spiller han bare **sin dronning** tilbake nå, Sjak Mamedjarov.
- 89 (VMhp14:4,44) Og da spiller Magnus Carlsen nå **sin hest** inn i midten av brettet.
- 90 (VMhp15:6,6) Men Magnus har svaret klart på direkten, spiller han **sin løper** ut.
- 91 (VMhp15:6,6) Han spiller **sin hest** opp og så jevner det seg ut faktisk nå.
- 92 (VMhp15:6,11) Nakamura ser seg rundt nå, tenker på **sitt neste trekk**.

Også personlige pronomener foranstilles i de possessive nominalfrasene vi ser eksempler på i 93–99.

- 93 (VMhp4:5,7) Men hva skal være **hans videre plan i spillet**, når han nå innser at han klarer ikke å få til noe gjennombrudd på denne ene bonden for den kan passes på enda flere ganger.
- 94 (VMhp4:5,21) Det har vært dag én som har vært **hans store problem**.

- 95 (VMhp6:0,36) Det Wang Hao planla var vel å spille sin bonde på, vertfall var det jeg tenkte var hans **hans plan** i spillet her. (Og da er det spørsmål om han enten etter avslag der eller kanskje med en gang kan gå på med sin bonde da og nå får vi jo en ganske komplisert situasjon her, vil jeg si hvor mange bønder står overfor hverandre.)
- 96 (VMhp8:3,27) Men Magnus mener han har kontroll, og pila støtter **hans vurdering** av det.
- 97 (VMhp12:1,48) Aronian spiller alltid dronningbondespill med hvit, så Magnus kunne egentlig vite at denne stillingen oppstod og samtidig så har jo Magnus brukt dette da for et par dager siden mot **Melkomjan, hans landsmann** så derfor var vel han også forholdsvis klar over hvordan dette ville gå.
- 98 (VMhp12:2,4) Det betyr jo nå at pila sier nå: **hans stillingsovertak** er verdt en bonde.
- 99 (VMhp2:2,32) Selv om han har tenkt lenge, så kan det være **hans vurdering** at han avfinder seg med remis.

Samme konstruksjonstype ser vi i 69:

(VMhp6:0,29) Her spiller Magnus Carlsen sitt tårn inn i midten i det søttende trekket. Tiden jevn. Han har et par minutter mer enn Wang Hao som bare spiller sin dronning tilbake og jeg tror at **hans plan** etter hvert er nok å spille bonden på F7 til F6.

I noen tilfeller er likevel vektprinsippet annerledes praktisert av kommentatoren. I materialet finnes det noen eksempler på bruk av bestemt form knyttet til bruk av refleksivt possessivt determinativ. Forekomstene er langt færre for disse uttrykkene enn for de foranstilte frasene, men i eksemplene 100–104 ser vi at hode i det possessive uttrykket kommer først og dermed i bestemt form. Hva som utløser eller betinger variasjonen mellom uttrykk med henholdsvis foranstilt og etterstilt possessiv, er ikke lett å finne svar på. Likevel ser det ut til at presenteringskonstruksjoner som i 104 vil kunne favorisere uttrykk med bestemt form, fordi fokuset nettopp ligger på innholdet i den nye informasjonen i denne setningen, som ser ut til å være undringen over nettopp hva som er det neste trekket. Possessivet er her underlagt den bestemte formen, dvs. at bestemt form alene kunne rekke i slike eksempler (jf. Gunleifsen, 2012, s. 90).

- 100 (VMhp3:4,15) Hvis han bare står og passer på den bonden med **kongen sin**, så er det vanskelig å komme videre.

- 101 (VMhp7:2,5) Det gjør at svart ikke rekker å redde **tårnet sitt**, for da blir det sjakk matt.
- 102 (VMhp7:2,20) Magnus spiller **bonden sin** på med en gang.
- 103 (VMhp7:2,23) Da tyder vel alt på at Magnus skal klare dette, for nå ser vi at han truer to bønder med **tårnet sitt**.
- 104 (VMhp4:5,19) Hva er det som er **trekket hans** nå?

Vi ser altså at kommentatoren har en viss variasjon i valg av possessive uttrykk, men at det absolutt er de foranstilte possessive uttrykkene som er mest frekvente.

4.5 Vektprinsippet

Gjennom presentasjonen av de fire variablene har målet vært å få fram hvordan informanten Torstein Bae konstruerer setninger for å kommunisere innholdet til seerne, og slik svare på forskningsspørsmålet om hva som er karakteristiske trekk ved kommentatorens språk. Når han setter kanskje uvanlig mange adverbialer i midtfeltet, særlig tidsadverbialer som ofte står lenger til høyre i setningene (som i nr. 11 (VMhp4:0,53) Da legger han jo opp til at hvis Magnus nå skulle spille sin løper ut, så kan han **med en gang** gå for en byttehandel.), er det sannsynligvis for å gjøre seerne og lytterne oppmerksomme på nettopp tidsdimensjonen; dette skjer nå, eller noe kan skje etterpå eller på sikt. Slik får vi som seere først vite det som kommentatoren antar er viktigst. Som en konsekvens av fokusering eller framflytting av adverbialet til midtfeltet får også en del setninger brudd på V2-regelen, som er uvanlig i norsk tale (jf. eksempel 19 (VMhp2:1,59) Magnus **nå** har et ørlite overtak). Det seervennlige perspektivet kommer også til uttrykk i setninger som inneholder ledd i ekstraposisjon (jf. eksempel 45 (VMhp3:3,49) Da følger **han** veldig aggressivt på nå, **den godeste Savtsjenko**, med å spille sin bonde til F5). Her står et trykklett pronomen tidlig i setningen mens kommentatoren oppsummerer eller repeterer for seerne hvem det dreier seg om i slutten av setningen, noen ganger i midten av setningen. Videre bruker kommentatoren nesten bare foranstilte refleksive possessive determinativer, jf. *sin hest*, noe som også handler om fokusering av det refleksive possessive elementet slik at det neste leddet blir emfatisk, *sin bonde*, med trykk på *bonde*. Da blir det lettere å følge med på hvilken sjakkbrikke det faktisk handlet om.

Eksemplene på de fire utvalgte variablene (104 eksempelsetninger) og analysen av disse viser hvordan informanten benytter de tre grunnleggende prinsippene for rekkefølge av setningsledd i en setning (jf. Faarlund, Lie, Vannebo, 1997, s. 855), og det viser oss at kommentatoren Torstein Bae har en

språklig evne til å konstruere setninger som fort kommuniserer det viktigste innholdet. Dette vil i neste kapittel bli diskutert opp mot kognitiv pragmatikk og prinsippet om relevans (jf. Sperber og Wilson 1986/1995).

4.6 Vektprinsippet og relevanssteori

Evnen til å kommunisere det innholdet som tilhørerne eller seerne trenger for å danne mening er særlig god hos kommentatoren, og vi har sett at det syntaktisk sett er vektprinsippet som er mest sentralt i valget mellom ulike syntaktiske konstruksjoner. Samtidig er det ikke mulig å vite noe om hvorvidt de språklige valga til informanten er bevisste eller ei. Hvordan kan man vite noe om en persons hensikt med ytringene uten introspeksjon i de kognitive prosessene i hjernen? Kanskje kan pragmatikken gi svar her, kanskje er det mulig å forene de to prinsippene vektprinsippet fra syntaksen og prinsippet om maksimal relevans fra relevanssteorien til Sperber og Wilson i et forsøk på å forklare den undersøkte språkbruken. Pragmatiske prosesser er nemlig en sentral del av all språkforståelse (jf. Sperber og Wilson 1986/1995) og her står også begrepet *mening* sentralt. Kan det ligge en pragmatisk årsak til grunn for den aktuelle språkbruken? Deidre Wilson og Dan Sperber brakte begge pragmatikk inn i sine arbeider i henholdsvis lingvistik og antropologi og gjennom en serie av foredrag og artikler utviklet de sammen et nytt teoretisk rammeverk som fikk sin endelige form i verket *Relevance. Communication and Cognition*. (For en gjennomgang av paradigmet se f.eks. Falkum og Kjøl (2015).) Sperber og Wilson tar som utgangspunkt at «human cognitive processes [...] are geared to achieving the greatest possible cognitive effect for the smallest possible processing effort» (preface). Relevans handler altså om forholdet mellom de kognitive prosesseringskostnadene og -effekten av dem. Vi ønsker å forstå mest mulig av det taleren sier med minst mulig kognitiv innsats. Målet er å oppnå mest mulig med minst mulig prosesseringskostnader. Som seer og tilhører til NRKs sjakkendinger vil man også forstå mest mulig med minst mulig kognitiv innsats. Gjennom møte med språklige konstruksjoner som framhever sentrale ledd eller repeterer for oss, blir prosesseringen lettet.

Innen det kommunikative relevansprinsippet bruker man begrepet en optimalt relevant ytring. Ifølge Sperber og Wilson er kontekstbegrepet en psykologisk komponent eller størrelse i relevanssteorien, det vil si at alle assosiasjoner man har ved et innhold er eller kan være relevante for tolkningen av utsagnet eller ytringen. Mottakerens prosesseringskostnader kan slik avhenge av kunnskaper om emnet, her sjakk, og man kan anta at erfarne seere som har fulgt sendingene over tid, har større prosesseringseffekt ved uttrykkene til kom-

mentatoren enn det seere som for første gang følger sendingene, har. Prosedurale elementer som bidrar til å lette kommunikasjonen og øke prosesserings-effekten kan for eksempel være tonefall. Dermed blir det tydelig at forhold som emfase i vektprinsippet bidrar til å øke prosesserings-effekten av ytringen, og videre har bruken av de syntaktiske funksjonene en klar pragmatisk funksjon.

Avslutning

Mange har lagt merke til at Torstein Bae er en god kommentator, men utover det som er sitert om undersøkelsen til Grønn der han søkte å finne svar på om det fantes bruk av kontrafaktisk presens i talespråket til Bae, har ingen undersøkt nærmere hva det er som gjør kommenteringen så god. I denne artikkelen har jeg dermed prøvd å sette ord på og vise systemet i det jeg har observert som språkforsker og sjakk-interessert seer av NRK-sendingene. Gjennom artikkelen kommer det fram hva som er karakteristiske trekk i talen til Torstein Bae, oppsummert i 4.5. Det ser ut til at dette kan være bevisste språklige valg, fordi formuleringene eller konstruksjonstypene danner et mønster som også kan forklares med prinsippet om maksimal relevans. Torstein Bae demonstrerer grep for mottakerbevissthet gjennom språkbruken som er illustrert i de fire variablene. Det er ingen tvil om at kommentatorens evne til å kommunisere gjør at seerne henger med og holder ut time etter time, og gleder seg til neste sending. Kommentatoren klarer å holde orden i setningsstrukturen, selv i svært kompliserte konstruksjoner med mange underordninger, som for eksempel i det uthevede leddet her;

(VMhp3:3,38) Dette går veldig fort, faktisk så fort at man kunne lure på om dette er noe som Magnus Carlsen har forberedt da, en åpning som han har studert. **Kanskje dette også kan være noen rester fra arsenalet mot Fabiano Caruana, denne litt uvanlige åpningen med løperen utafør i Caro-Kann, hvor vi da ser at pila også mener det er en stor fordel i stillingen for Magnus, som nå truer å komme på med bonden.** Hesten står i en binding, så den kan ikke stikke av, hvis han nå ville klare å true den igjen, så ville han vinne den hesten som ikke klarer å redde seg unna. Det må han derfor ta hensyn til nå, Boris Savtsjenko.

Det å holde sammenhengen i teksten er også et svært viktig moment når man skal holde på seernes oppmerksomhet. Denne lille tekstsnutten som re-

presenterer avslutningen på hurtigsjakk-VM 2019, kan stå som eksempel på god sammenheng i tekst og samtidig avslutte dette arbeidet:

(VMhp15:6,14) Elleve titler, elleve verdensmestertitler, det er fenomenalt, det er uovertruffent, det er ingen sjakk mestre som har det i sjakkens historie. Han har nå fire langsjakk, fire lynsjakk, tre gull i hurtigsjakk også. Han bare tar nye triumfer, og det betyr jo også at dette blir et nytt strålende år for Magnus Carlsen. Det betyr også uansett åssen lynsjakken skulle gå at han runder av [ti]året på samme måte som han startet det. Han startet det som en ny, nitten år gammel nummer én i verden uten de store merittene. Nå avslutter han som elleve ganger verdensmester i 2019, og hvem vet hva han også kan få til i det neste tiåret.

Litteraturliste

- Borthen, K. (2018). Pronominal høgredislokering i norsk. *Norsk Lingvistisk Tidsskrift, årgang 36-2*, 403–450.
- Faarlund, J. T., Lie, S. & Vannebo, K. I. (1997). *Norsk referansegrammatikk*. Universitetsforlaget.
- Falkum, I. L. & Kjøll, G. (2014). Kognitiv pragmatikk og relevanstheori. *Norsk Lingvistisk Tidsskrift, årgang 32-2*, 173–196.
- Fretheim, T. (1995). Why Norwegian Right-dislocated Phrases Are Not Afterthoughts. *Nordic Journal of Linguistics, årgang 18*, 31–54.
- Gunleifsen, E. (2011). *Attributive uttrykk for prototypisk possessivitet. En komparativ studie av talespråklig variasjon og endring i Kristiansand og Arendal*. Novus.
- Gunleifsen, E. (2012). Possessiver i interaksjon med bestemthet. I H.-O. Enger, J. T. Faarlund & K. I. Vannebo (Red.), *Grammatikk, bruk og norm. Festskrift til Svein Lie på 70-årsdagen, 15. april 2012* (s. 79–96). Novus.
- Grønn, A. (2020). Tempus i trekkvang: Om en kontrafaktisk presens i norske sjakkspalter. I H. Hagen, K. Stjernholm & Ø. Vangsnes (Red.), *Bauta: Janne Bondi Johannessen in memoriam, Oslo Studies in Language 11(2)* (s. 159–171).
- Hagen, J. E. (1999). Leddstilling. Om kapittel 9 i NRG. *Nordica Bergensia 21*, 85–100.
- Hanssen, E. et al. (1978). Oslomål. Prosjektbeskrivelse og syntaktisk analyse av oslomål med henblikk på sosiale skilnader. *Talemålsundersøkelsen i Oslo (TAUS), skrift nr. 6*. Novus.
- Iversen, R. (1918). *Syntaksen i Tromsø bymaal*. Bymaalslagets forlag.

- Johannessen, J. B. (2015). Oslospråket de siste to hundre år. I H. Sandøy (Red.), *Talemål etter 1800. Norsk i jamføring med andre nordiske språk* (s. 269–300). Novus.
- Lie, S. (1992). Ka du sei? *Maal og Minne*, 62–77.
- Lie, S. (1999). Kommentar til H. Ulland, T. Jacobsen, J-E. Hagen, L. G. Johnsen og A. M. Jørgensen. *Nordica Bergensia årgang 21*, 137–150.
- Lindstad, A. M., Nøklestad, A., Johannessen, J. B. & Vagnsnes, Ø. (2009). The Nordic Dialect Database: Mapping Microsyntactic Variation in the Scandinavian Languages. I Jokinen, K. og Eckhard, B. (Red.), *NEALT Proceedings Series; Volum 4*.
- Nilsen, H. (1996). *Koffer dæm sir det?* [Cand. philol.-avhandling]. Universitetet i Tromsø.
- Nygård, M. (2013). *Discourse ellipsis in spontaneously spoken Norwegian. Clausal architecture and licensing conditions*. Upublisert doktorgradsavhandling, NTNU.
- Nygård, M. (2016). Talespråkssyntaks – en analyse av norske diskursellipser. *Norsk Lingvistisk Tidsskrift, årgang 34-1*, 5–24.
- Vagnsnes, Ø. & Westergaard, M. (2014). Ka korpuse fortæll? Om ordstilling i hv-spørsmål i norske dialekter. I Johannessen J. B., Hagen K. *Språk i nabolanda. Ny forskning om talespråk* (s. 133–151). Novus.
- Sperber, D. & Wilson, D. ([1986] 1995). *Relevance. Communication and Cognition*. (2. utg). Blackwell Publishing.
- Riksmålsforbundet (19.06.2020), hentet 29.9.2021 fra <https://www.riksmalsforbundet.no/riksmalspriser-og-ny-sprakgledepris/>
- Språkprat (17.9.2021). Hentet 29.9.2021 fra <https://sprakprat.no/2021/09/17/historien-om-det-kontrafaktiske-sjakkspaket-fra-russisk-til-norsk/#more-3863>
- Norges sjakkforbund (u.å.). Offisielle spilleregler for sjakk. Hentet 27.10.2022 fra <https://www.sjakk.no/ressurser/spilleregler>

Summary

This article presents an analysis of characteristic traits in the speech of the Norwegian commentator of chess Torstein Bae. The material is publicly available at NRKTV, and all the examples are taken from the 15 matches in speed chess in 2019. The characteristic traits in the speech are categorized in four variables: the placing of the adverb, no use of V2, extraposition, and reflexive possessive

determinatives. The examples are discussed against principles of word order in Norwegian, informational structure, syntactic function, and the principle of weight. Furthermore, the use of the weight principle is discussed in relation to the relevance theory of Sperber and Wilson (1986/1995) which can be placed in recent cognitive pragmatics.

Elin Gunleifsen
Institutt for nordisk og mediefag
Fakultet for Humaniora og Pedagogikk
Universitetet i Agder
Postboks 422
4604 Kristiansand
Elin.gunleifsen@uia.no